

مورخان اسلام

تقریباً در سینه مجمع البحرین

اول کسیکه در مدت محمدی (ص) بعلم تاریخ پرداخت محمد بن اسحاق بن یسار است. دیگر از اکابر مورخین وهب بن منبه است، دیگر منبه. دیگر واقدی است که از علمای زمان هرون الرشید که اعظم عظمای خلفای عباسی است بوده و خیار و آثار و غزوات حضرت رسالت پناه و آل و اصحاب را نوشته و ابویوسف قاضی و ابومحمد شیبانی که اعلم علمای آن عصر بوده اند شاگرد ویند. دیگر اسمعی. دیگر محمد بن حریر الطبری است و کتاب مستطاب وی مشهور بتاریخ طبرستان و ترجمه آنرا ابوعلی بن محمد بلعمی که وزیر آل سامان بوده نوشته. دیگر ابوعبدالله مسلم بن قتیبه صاحب جامع المعارفست. دیگر اعظم مورخان عرب ابن خلکان است و هو شمس الدین ابوالعباس احمد بن محمد معاصر ملک منصور بن منک معزالدین پادشاه مصر بوده تاریخ و فیات الاعیان از جمله مصنفات اوست و تاریخ ابن خلکان اشتهار دارد و این بهترین کتبی است که متقدمین در قرن تاریخ تصنیف کرده اند. ابن خلکان در شهر سنه ثمان و ستمائه تولد یافته و در موصل تحصیل علوم کرده بمصر رفت و چند گاه در آن مملکت ساکن گشت و بعد از آن بقضای بلاد شام منصوب شد و مدت ده سال بدان امر خطیر اشتغال داشت و در احدی و ثمانین و ستمائة سرای آخرت را منزل ساخت دیگر تاریخ مرآت الجنان و عبرت الیقظان فی معرفة حوادث الزمان است که از مصنفات عیض الدین ابومحمد عبدالله بن اسعد بن علی الیافعی التمیمی است که میان در زمان بتاریخ یافعی مشهور است کنیت وی ابومحمد بوده و در تصحیح المصابیح

چنین تصریح یافته اما در تفحاح ابوالسعادات نوشته اند که یافعی از اصناف علوم
 ظاهری و باطنی بهره تمام داشته و همواره همت عالی بر تصنیف و تألیف میگماشته
 و غیر از تاریخ مذکور دو تألیف دیگر دارد یکی کتاب روضة الریاحین فی
 حکایات الصالحین و دیگری کتاب در النظیم فی فضائل قرآن العظیم و بنای تاریخ
 را یافعی بر سنین هجری نهاده و از سال اول هجرت تا سنه خمین و سعمائه
 سال بسال کلیات وقایع حجاز و یمن و مصر و شام و عراقین را در سلك تحریر کشیده
 و وی در بلده امین یعنی مکه مبارکه زاده الله شرفاً و تعظیماً ساکن میبوده و در آن
 بلده طیبه از عالم انتقال نموده. دیگر تاریخ نصیحة الملوك حجة الاسلام محمد بن محمد
 الغزالی است. دیگر تاریخ محمد بن علی اعثم الکوفی صاحب الفتوح و آثار محمد بن
 احمد مستوفی فزوینی مترجم ساخته. دیگر حلیة الاولیاء حافظ ابو نعیم اصفهانی
 دیگر تاریخ مروج الذهب تألیف محمد بن عبدالله المسعودی و آن کتاب از تفاسیر
 کتب تاریخ است. دیگر صاحب المنتظم ابوالفرج عبدالرحمن مشهور بابن جوزی
 تاریخ مبسوطی نوشته که بهتر از آن تاریخی نمی باشد. دیگر تاریخ یسین که
 یعنی شاعر در زمان سلطان محمود غزنوی در ذکر آل سبکتکین نوشته و این
 کتاب را ابوالشرف ناصر طغرین سعدالمنشی ترجمه کرده. دیگر تاریخ شدوسی. دیگر
 تاریخ ثعالبی و در بعضی از نسخ نوشته که تاریخ عراقین از ثعالبی است. دیگر
 تاریخ عمادالدین ابن کثیر الشاهی. دیگر تاریخ ابوحنیفه دینوری. دیگر تاریخ
 ابوالنصر العبثی و صاحب الیمنی. دیگر تاریخ آل عباس بترجمه عیسی ابن شرف
 جربادقانی. دیگر تاریخ کشف الغمه تألیف علی بن عیسی الاردبیلی. دیگر محمد بن
 دارالسلطنه اصفهان تألیف ابی عبدالله محمد بن جعفر ابن جهان المعروف بابی الشیخ
 که در شهور سنه تسع عشر و ثلاثمائة رقم شده. دیگر تاریخ قم است که حسن بن
 محمد بن حسن بن سائب قمی نوشته فی شهور سنه خمس و ثلاثین و ثلاثمائة و ترجمه

آنرا حسن بن علی بن حسن عبدالملک قمی در شهر سنه خمس و ستین و ثمانمائه کرده و این جماعت مورخان از ائمه تفسیر و تاریخ بوده اند و اعتبار روایات ایشان از حد تعریف و عدتوصیف بیرون است . دیگر تاریخ ملک الکلام ابوالقاسم الحسن بن محمد بن عای الفردوسی است و ظاهر آن کتاب افادت انساب بشاهنامه موسوم شده . دیگر تاریخ ابوالحسین محمد بن سلیمان العسیمی بتاریخ الخسروی . دیگر تاریخ خواجه ابوالفضل ابیهقی جامع تاریخ آل محمود سبکتکین درسی . دیگر تاریخ عباس بن مصعب . دیگر تاریخ ابوریحان حکیم و منجم سلطان محمود غزنوی که وقایع سلاطین منذر را با تفصیل نوشته . دیگر تاریخ احمد بن سيار . دیگر تواریخ ابواسحق محمد بن یونس البرزازی و محمد بن عقیل اصفیه البلخی و ابوالقاسم علی بن محمود الکعبی تاریخ هرات و بلخ و نیشابور است که ایشان تألیف نموده اند . دیگر تاریخ صدرالدین محمد بن حسن النظامی صاحب تاج المآثر . دیگر تاریخ هند که صاحب تاریخ معاصر امیر خسرو دهلوی بوده . دیگر تاریخ مقامات ناصری دیگر تاریخ کبیر الدین عراقی . دیگر تاریخ ابوالقاسم عبدالله بن محمد المورخ المحاسب القاشانی مؤلف زبنة لنواریخ دیگر تاریخ خواجه ابوالفضل ابوعبدالله بن ابونصر احمد بن علی میکار صاحب کتاب مخزن البلاغه و فضایل الملوك . دیگر تاریخ خواجه علاء الدین عطا مدت بن بهاء الدین محمد الجوینی برادر شهید سعید خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان مشهور تاریخ جهان گشائی . دیگر تاریخ جامع الحکایات نورالدین محمد عوفی . دیگر تاریخ فرج بعد الشدة . دیگر جامع التواریخ خواجه رشید وزیر . دیگر تاریخ معجم فی آثار ملوک العجم تصنیف فضل الله . دیگر سیر الملایک خواجه نظام الملک طوسی . دیگر تاریخ مجمع الانساب تألیف محمد بن علی . دیگر تاریخ گزیده و نزهة القلوب تألیف حمدالله مستوفی قزوینی . دیگر تاریخ احمد بن ابی بکر نصر مستوفی قزوینی از آفرینش عالم تا زمان سلطان محمد و

بنای عمارات و حالات و خصوصیات دارالسلطنه قزوین را با اسامی اکابر مشایخ
 نوشته و تاریخی مبسوط است. دیگر تاریخ نظام استواربخ قاضی ناصرالدین رضوی.
 دیگر تاریخ نظام الملك ابرقوئی. دیگر تاریخ فردوس مولانا ناصر خسر و ابرقوئی.
 دیگر تاریخ و صاف تألیف مولانا شرف الدین عبدالله شیرازی که معاصر الجایتو
 سلطان بوده و عمارات و بنای سلطانیه و اوصاف پادشاه خجسته صفات را ضمیمه
 سایر حالات گردانیده. دیگر تاریخ علی بن الحسین بن علی بن ابراهیم و هو جار الله
 الهلالی که سلطان شیخ صدرالدین موسی رحمة الله الملقب بعلاء القردوسی
 از آفرینش عالم باسم شاه شجاع نوشته فی شهور سنه تسع و سبعین و سبعمائیه. دیگر تاریخ
 ابوسلیمان فخرالدین داود بنا کتی موسوم بروضة اولوالالباب که بین الانام تاریخ بنا کتی
 اشتهار دارد. دیگر تاریخ فتوحات میرانشاهی تألیف مولانا سعدالدین کرمانی. دیگر تاریخ
 مسالك الممالك مولانا عبدالرحیم المشهدی. دیگر تاریخ واسطه تألیف سید یعقوب بن
 محمد بن حسن مشهور بتاریخ جعفری. دیگر تاریخ سیفی هروی که احوال ملوک کرت
 نوشته. دیگر تاریخ سلاطین و ملوک کرت که ربیع فوشنجی بنظم در آورده. دیگر
 تاریخ النبوة. دیگر تاریخ ترجمان البلاغه. دیگر تاریخ دفوة الصفا تألیف توکل
 بن اسمعیل بن حاجی محمد الاردیبلی المشتهر بابن بزاز و در هفتم شعبان سنه
 تسع و خمسين و سبعمائیه از تألیف فارغ گشته در زمان سلطان الاولیاء سلطان شیخ
 صدرالدین نوشته. دیگر تاریخ عالم آرای خواجه ملای اصفهانی. دیگر تاریخ سید
 جمال الدین عرب که از علماء فن تاریخ بوده و بنام میرزا سکندر بن میرزا عمر
 شیخ ابن امیر تیمور گورکان بعربی نوشته. دیگر تاریخ حافظ ابرو که مولانا
 لطف الله هروی نوشته باسم میرزا بایسنقر بن میرزا شاهرخ و موسوم است بزبدة
 التواریخ بایسنقری و این کتاب لطایف اتساب در شهور سنه ثانی و ثمانمائیه سمت
 اختتام یافته و فات حافظ ابرو بشهر زنجان در شهور سنه اربع و ثلاثین و ثمانمائیه. دیگر

ظفرنامه تألیف مولانا شرف‌الدین علی‌یزدی. دیگر تیمور نامه که مولانا هاتفی جامی در سلك نظم کشیده. دیگر تاریخ مولانا مصلح‌الدین لاری ایضاً در ذکر سلاطین روم. دیگر تاریخ مطلع‌السعدین و مجمع‌البحرین مولانا عبدالرزاق سمرقندی از سد و هفتاد و یکسال بر سیل تفصیل اجمال اقوال از ولادت سلطان ابوسعید الجاتیخان اعنی سنه اربع و تسعمائه تا سنه خمس و سبعین و ثمانمائه نوشته. دیگر تاریخ روضة‌الصفای محمد بن خواند میر بلخی مشهور بامیر خواند و آن مشتمل بر هفت مجلد است که باسم امیر علیشیر نوشته. دیگر تاریخ جامع‌البدایع سلطانی در وفایع سیرنا سلطان حسین. دیگر تاریخ منصورنامه. دیگر روضة‌الاحباب میر جمال‌الدین محدث باسم امیر علیشیر نوشته. دیگر تذکره الشعراى دولتشاهی که مشحون بذکر هنر از سلاطین است باسم شمشیر. دیگر تاریخ سلطان ابراهیم هروی در ذکر بعضی از وقایع پادشاه عالم‌گین شاه اسمعیل الصفوی انا رالله برهانه نوشته. دیگر تاریخ میر محمود ولد خواند امیر که باسم محمدخان شرف‌الدین اعلی تکا نوشته مشتمل بر حالات پادشاهان جنت‌مکانین شاه اسمعیل و شاه طهماسب انا رالله برهانها در زمان سنه خمسين و تسعمائه دیگر لب‌التواریخ امیر یحیی سیفی قزوینی که فی‌الحقیقه فهرسی است از ذکر حالات سلاطین باسم غفران پناهی بهرام میرزا نوشته. دیگر تاریخ قزوینی. دیگر تاریخ حسن بیگ روملو (۱)

(۱) چند سطر از آخر صفحه در سینه مجمع‌البحرین کتاب که مشتمل بر چندین کتاب تاریخ است باره شده و قابل خواندن نیست از آن سبب در همین جا مطلب را ختم کردیم